

Situne Dei

Årsskrift för Sigtunaforskning och historisk arkeologi

2022

Redaktion:

Anders Söderberg
Charlotte Hedenstierna-Jonson
Anna Kjellström
Magnus Källström
Cecilia Ljung
Johan Runer

Utgiven av Sigtuna Museum

Skedar av horn från det äldsta Sigtuna

Inger Zachrisson

Hornen från våra vilda hjortdjur, *cervider*, fascinerar mig: älgens stora skovelhorn (*palmata*), renens, hjortens och rådjurets, alla med vackra rosenkransar – liksom de föremål som tillverkats av dem. I november 2019 besökte jag för första gången Sigtuna museums utmärkta magasin, för att se på ornerade föremål av horn (Zachrisson 2020). Museets arkeolog hade tagit ut de flesta hornskedarna och lagt i en back; han föreslog att jag skulle arbeta med dem. Ett så frestande erbjudande kunde jag inte motstå.

Från forntid och medeltid i Skandinavien finns skedar av metall, horn/ben och trä. De flesta skedarna av horn är ornerade och av tre olika grundtyper. Till tiden 400–600 e.Kr., äldre järnålder, dateras en typ med långsmalt skedblad. Under perioden 800–1250, vikingatid–tidig medeltid, hade de flesta skedarna långt rakt skaft och litet runt blad. Under senare delen av medeltid och framåt uppträdde en päronformig sked med kort skaft.

Skedar från Nordeuropas järnålder – före vikingatid

Under Nordeuropas järnålder tycks skedar ha varit sällsynta. Ornerade skedar av horn och silver kan knytas till män och kvinnor i de högsta skikten i samhället. De äldsta funna skedarna av silver från Sverige låg i en guldrik kvinnograv från ca 300 e.Kr., kammargrav X, vid Tuna i Badelunda i Västmanland. Skedarna har päronformat blad och spetsigt skaft, en romersk typ (Nylén & Schönback 1994a:28–29,34, 1994b:164–165,178; jfr Fernstål 2004). I den kända praktgraven från Sutton Hoo i England fanns två silverskedar, av en välkänd 500-talstyp. Inskrivet på grekiska står namnen Saul respektive Paul. Flera liknande skedar är kända, de bär vanligen helgonnamn. De kan ha haft en liturgisk funktion, eller varit avsedda för en särskild högtid. I Sutton Hoo var skedarna placerade intill en uppsättning silverskålar med korsmotiv, lagda vid den dödes huvud. De har därför föreslagits varit en dopgåva avsedd för en till kristendomen omvänd, kunglig vuxen, och härröra från Medelhavsområdet (Ward 1952). I den östliga ortodoxa kyrkan fanns *cochlear sacramentale*, en liturgisk sked använd för nattvardsvinet och brödet/oblaten (Granlund 1970, sp. 457; Taft 1996).

Hornskedar från äldre järnålder har påträffats i nordiska högreståndsgravar längs Norges västkust, från Rogaland till Nordland, liksom i Östsverige, jämför folkvandringstida skedar vid undersökning av Bohusläns största gravhög “Grönahög”

Figur 1. Skedblad med "öglekors"-dekor, som gjorts om till en vävbricka för brickbandsvävning. Sigtuna, kvarteret S:ta Gertrud 3–4 1930, fnr SF 1406:5a. Foto: Sigtuna museum.

(Lindqvist 1929), samt på Fyn i Danmark; de ligger i gravar från ca 400–500-talen (Bertelsen 1989:250–252, fig. 5). Skedar av horn uppträder också i samisk boplatsumiljö i Nordnorge, främst på Kjelmøy i Finnmark (Solberg 1909:54–56, fig. 123–126). Den karakteristiska geometriska ornamentiken med parallella linjer, zigzaglinjer, enkla flätband, trekant, Y-motiv och knivstick uppträder på horn- och benföremål i varje fall sedan sista årtusendet f.Kr. (Zachrisson 1984:86–88, fig. 51). Den tycks dock vara vanskelig att tillskriva en enskild etnisk grupp genom hela tidsperioden (Skandfer 1997:6). En sked med sådan ornamentik låg i Ottarshögen i Vendel, Uppland, från 500-talet, en av de största så kallade kungshögarna, med gravgåvor lika dem från kungshögarna i Gamla Uppsala (Lindqvist 1936:164–5, 214–5). Två liknande skedar kommer från en rik nordisk/germansk kvinnograv i Brunflo i Jämtland, från ca 500-talet. Kvinnan hade begravts obränd på en björnfäll och hon bar ett stort förgyllt dräktpänne; hon kan ha varit en völva (Festin 1936; Magnus 2001). Flera undersökta gravar från Medelpads folkvandringstida bygd har hyst vackert ornerade skedar av olika slag. Landskapet var då präglat av den samtida nordisk/germanska kulturen i Norge. En snarlik sked finns från Uppland (Sellinge 1977:256, 275; Lindqvist 1936:215, fig. 121,122; jfr Slomann 1948:69; Ramqvist 1992:194–5, 197–8, Plate 145:9). Två 'benskedar från merovingertid (vendeltid), 600-talet, har påträffats i Nordnorge: en i en mansgrav och en i en kvinnograv. Den förstnämnda har ett enkelt, runt blad och långt, rakt, dekorerat skaft, och känns därmed som föregångare till de vikingatida. Den andra har likaså ett runt blad, men ett kort skaft (Sjøvold 1974:324–325, Pl. 32p, Pl. 15e).

Skedar från Birka

Från vikingatid finns i Norden tusentals kammar av horn kända, medan skedar är ovanliga. De flesta tycks ha ägt en kam, men få hade en sked.

Figur 2. Hornscedar med flätbandsornerade skaft och "oglekors" på bladet. Äldst är den från Birka, som får en rad efterföljare i Sigtuna. Rad 1, fr.v.: Svarta Jorden, Birka (SHM 5208:550), ca 900-talet e.Kr. (efter Sörling 2018:184f). – Övriga scedar är från Sigtuna. Till höger om birkaskeden två från kvarteret Urmakaren 1 1990–91 (fnr 4620 & 4864) och en från kvarteret Professorn 1 1999–00 (fnr 14584). I rad 2 två från kvarteret Professorn 2 1995–96 (fnr 3132, & 2444) och två från kvarteret S:ta Gertrud 3–4 1930 (SF 1406:50 & 5p).

Figur 3. Ytterligare sigtunaskedar. Rad 1, fr.v.: Skedblad från kvarteret Trädgårdsmästaren 9–10 1988–90, (fnr 1399, 11134 & 18412). Rad 2, fr.v.: två blad från kvarteret Trädgårdsmästaren 9–10 1988–90 (fnr 24725 & 22332). Rad 3, fr.v: skedblad från kvarteret Trädgårdsmästaren 9–10 1988–90 (fnr 27197) och från kvarteret Koppardosan 2 1941 (fnr SF 1652:x6) med en annan form på bladet men med samma korsmotiv. Skedskaftet till höger kommer från kvarteret Trädgårdsmästaren 9–10 1988–90 (fnr 22331). Foto, hela uppslaget: Sigtuna museum.

Figur 4. Åsad baksida av skeden från kvarteret Professorn 4 (fnr 5255) (jfr fig. 6 överst). Foto: Sigtuna museum.

Några mil söder om Sigtuna, invid samma vatten, låg föregångaren Birka på Björkö i Mälaren, ca 750–975 e.Kr. Det var en internationell handelsplats, där många slags hantverk utövades, bland dem kammakeri.

Ett 20-tal skedar och spatlar av horn är funna i ”stadsområdet” Svarta jorden i Birka (Sörling 2018:184–187). Tre skedar (SHM inv.nr 5208:550, 552, 553) har framsidorna av de platta skaften ornerade med omväxlande breda och smala flätband. Skeden nr 550 är snarlik en från Sigtuna (fig. 2; Ambrosiani 1981, fig. 18). En liten, rund sked (nr 554) har ett tvärställt skaft och det cirkelrunda bladet prytt med ett öglekors. Också den har en parallell från Sigtuna. På båda består de korta, breda skaften av två tvärställda ’stavar’, som kan ha haft en särskild funktion, som för upphängning, t.ex. att fästas i en garnsnodd. I Birka fanns kristna inslag som krucifix, hängkors, korsformiga hängen, korsmotiv på keramikkanor och på dräkten (Gräslund 1984).

Fullständiga skedar finns från nio gravar, som alla utom en (Bj 644) hör till gravfältet Hemlanden; de var såväl mans- som kvinnogravar. Gravarna var rika, tillhöriga de övre skikten i Birka. Skedarna är av två typer: med runt blad och med spatelformat (Lindeberg 1989:135–136, Abb. 26:1; Arbman 1940; 1943).

Skedar av horn från ca 980–1250 e.Kr. funna i Sigtuna

Ett knappt femtiotal delar av skedar av horn har påträffats i de äldsta lagren i Sigtuna, från stadens grundande ca 970 till ca 1250. Avgränsningen i tid framåt, som jag valt, sammanfaller ungefär med den yngsta tolkningsbara bebyggelsefasen i kvarteret Trädgårdsmästarens kulturlager. Merparten av hornskedarna från Sigtuna är funna i stadsgårdar på båda sidor om Stora gatan, främst kring dagens Lilla torget. Det var då det förnämsta området i staden, där kungsgården har antagits legat i centrum. De flesta skedarna kommer från större utgrävningar i kvarteret Trädgårdsmästaren 9–10, med minst tolv skedar. Därtill finns minst tolv skedar från kv. Professorn 1, 2 och 4. I Professorn 4 har påträffats spår av stadsgårdar från 900-talets slut till 12/1300-talet, medan det i Professorn 1 arkeologiskt kunnat registreras en kontinuitet upp i nyare tid (Wikström m.fl. 2001). Från kv. Urmakaren 1 m.fl. kommer minst fyra skedar, från kv. Humlegården 3 tre, från kv. Koppardosan 2 två, samt enstaka hornskedar från kv. S:ta Gertrud 3–4, kv. Tryckaren 6, kv. Guldets och kv. Malmen, och så tre från okänd fyndort.

Figur 5. Skedblad helt täckt av flätbandsornamentik, det enda i sitt slag (kvarteret Tryckaren fir SF 1671:p8). Från kvarteret Humlegården 3 2006 kommer två skaftdelar med skilda fyndnummer men med passning mot varandra, med flätbandsornamentik med markerade, 'randiga', svicklar (fir 1292 & 3505). Foto: Sigtuna museum.

Hornskedarna från Sigtuna är slående lika dem från Birka: det är som om de sista människorna i Birka ca 970/80 flyttade över till Sigtuna med sina skedar. Det anses också ha funnits kontinuitet mellan de två centralorterna (Roslund 2001:205–218). Många av Sigtunas skedar är avbrutna, och blad och skaft har hittats var för sig. Flera har kraftigt nerslitna blad, men de tycks ändå ha fortsatt att användas; de har sekundärt med kniv fint skurits till. Bladen har slipats upp från var sida, men behållits.

De flesta skedarna från kv. Trädgårdsmästaren tycks knutna till hallbyggnaderna längst bak på tomterna (fyra skedar, varav två från en och samma byggnad samt en från en hallbyggnad eller utomhusmiljön vid en hallbyggnad) och kokhusen vid tomternas mitt (tre skedar varav två från kokhus och en från ett kokhus eller utomhusmiljön vid ett kokhus); de är alltså funna i bostadshus (kokhusen) och representationshus (hallarna) – en liten men intressant fingervisning enligt Anders Söderberg, som också betonar att skedarna utan tvekan är tillverkade av högt drivna hantverkare. Tre skedar kommer därmed från en hallbyggnad. Två skedar är från kokhus. En ytterligare sked härrör från en miljö med ekonomibyggnader i tomtens framkant, en annan låg utomhus i passagen, nära ekonomibyggnaderna längst fram på tomten.

Från det antagna kungsgårdsområdet kan ytterligare ett par skedar lyftas fram. En speciellt påkostad sked med kopparinläggningar framkom således under lergolvet i hus A43 i kv. S:ta Gertrud 3. En annan sked härrör från en gravfyllning i kv. Urmakaren 1. Den är fint ornerad, men kraftigt nedsliten.

Hornskedarna från Sigtuna: material, form, ornamentik

Skedarna har tillverkats genom att skäras med kniv ur ämnen av horn från hjorddjur, främst älghorn, att döma av allt hantverksavfall härav i Sigtunas äldre lager; något renhorn har också påträffats i staden (Hed Jakobsson 2017; Karlsson 2016). Horn är ett mycket hårt material, men genom blötläggning länge i vatten blir det mjukt att skära i. Det blir därtill vitare om det läggs i en bäck där solen skiner mycket (Skandfer 1996:17); om denna typ av blekning var eftersträvansvärd i Sigtuna är inte känt.

Skedarna är rikt dekorerade och inte möjliga att tillverka av annat än specialister; de bör ha varit dyrbara. De har oftast små, grunda, ibland mer eller mindre flata blad och långa flata skaft. Minst två av skedarna har en annan form på bladet, mera som en spatel. Några få har en annan skaftform.

Figur 6. Från kvarteret Professorn 4 härrör såväl den översta, nötta skeden (fnr 5255) som skedbladet därunder (fnr 5256). Nederst t.h. en sked från kvarteret Urmakaren (fnr SF 1250) med ett unikt fyrkantsmotiv på bladet. Foto: Sigtuna museum.

Minst åtta skedskaft, de flesta från kv. Trädgårdsmästaren, har skaft och blad ornerade med en flätverksornamentik med omväxlande breda och smala band; bladen har dubbla linjer i kryss, med utsvängda ändar (fig. 2 & 3). Det påminner om ett öglekors (se vidare nedan). Minst åtta skedskaft har enkla bandflätor, ibland med prickar i rad längs banden, och ornerade svicklar; vissa av deras skedblad är ornerade (jfr kammen Ambrosiani 1981, fig. 27). Minst en sked har ett skaft med ett annat slags ornering, och minst en är oornerad. En sked har avvikande ornering på bladet. På skeden från hus A43 i kv. S:ta Gertrud 3 har inlagda koppartrådar på bladet använts för att förstärka dess flätbandsornamentik (Bäck & Carlsson 1994:67, fig. 52).

En sked från kv. Urmakaren har istället oornerat skaft och kanske en ”fyrkantig sol” på bladet (Söderberg, veckans föremål 47/2019, längst ner på bilden; jfr Sommarström 1967).

Dekorens effekt har på hornskedarna förstärkts genom inläggning av ett svartbrunt ämne i de utskurna ränderna/linjerna – beck? Olaus Graan skriver 1672 att samerna brukar lägga in en svart färg, som de bränner av näver och sedan tuggar och lägger in i de ränder som de har grävt ut; sedan skrapar de hornet rent igen. Till allt detta används enbart en kniv ([1899]1983:52). Knut Leem beskriver 1767 en liknande process där det också kan röra sig om björknäver (Skandfer 1996:18–19, som även talar om beck från albark, använd i björnriter t.ex.; den ger dock en rödaktig färg). Sedan länge har arkeologer i Skandinavien oegentligt använt beteckningen harts (*harpiks* på danska) för detta ämne, varför det används här; det har ansetts opraktiskt och förvirrande att försöka ändra på det (Zachrisson 2020:11).

När har skedarna använts, och var? Av vilka har de tillverkats?

Brukningstiden för nio av hornskedarna från kv. Trädgårdsmästaren har kunnat bestämmas närmare. Tre har använts under 1000-talets första hälft och en under den

Figur 7. Överst del av skedskäft från kvarteret Guldet (fir SF 1273) med enkel dekor med kryss och punktcirklar, i mitten en spatel med knapp som avslutning på skäftet och en valhänt utförd urnesslinga, knappt synlig, från kvarteret Malmen (fir SF 1950). Den infällda förstoringen visar dekoren. Nederst en spatel med skadat blad och hela skäftet täckt av enkla, tunna, kryssande linjer; okänd fyndort (fir SF 1711). Foto: Sigtuna museum.

senare hälften. Fyra är från 1100-talet: en från dess början, en från mitten och två från seklets slut. Den nionde daterade skeden är från 1200-talets mitt. De är alltså ganska jämnt fördelade över 1000–1100-talen, samt en något yngre.

Skedarna har utan tvekan tillverkats av högt drivna, specialiserade hantverkare, så kallade kammakare. De var ambulering och högt ansedda; de tycks länge ha hållit till inne i de hallar och dagligstugor där sedan skedarna också använts, och arbetat på beställning av stadsgårdens ägare, som också tillhandahöll råvaran, i regel älghorn. Vid 1100-talets slut blev kammakarna stationära och producerade sina alster i bodar längs Stora gatan, för kunder från olika håll; nu började också ben av tamdjur att användas, men horn av älg och ren blir kvar som råvara till ca 1300 (Zachrisson 2020:9–10).

Som ovan konstaterats är hornskedarna från det äldsta Sigtuna funna i och i anslutning till bostadshus och representationshus (samt i en gravfyllning). Fyndomständigheterna talar för att skedarna använts vid gästbud inne i elitens byggnader, liksom i deras kokhus och andra ekonomibyggnader. Att en sked är nernött kan bero på att den skrapat mot grytans och/eller skålens kant, och att den varit så dyrbar, eller älskad, att man fortsatt att nyttja den.

En jämförbar sked från Norge, från kulturlager i Trondheim daterade till ca 1075–1150 e.Kr., kallas ”grötsked”. Den är av horn med ornerat skäft, bandflätning med rutornerade svicklar, och oornerat, nött blad; de flesta skedarna från området var av trä med dekor i Urnesstil (Christophersen 1987:50–51; jfr Nordeide 1989:41–42). Rör det sig i Sigtuna om grötskedar? Vissa skedar är så breda att det är svårt att få in skeden i munnen – andra har så plana blad, att ingenting kan läggas på dem. Var de enbart för att röra runt gröten med i grytan – eller för fast gröt? Under järnåldern blandade man mjöl och gryn med olika animaliska ingredienser, som fett eller blod, till grötlignande rätter (Pedersen & Widgren 1998:396).

Gröt var den äldsta varma rätt som är känd i Norden, skriver den danske historikern Troels Troels-Lund om förhållandena i Norden på 1500-talet. Den var ursprungligen en festrätt. Förr i tiden skulle man ha med sig förningsgröt till värdfolket, när man var bortbjuden. Man hade med sig barnsängsgröt till en nybliven mor. Det fanns bröllopsgröt (innan det blev brukligt med bröllopstårta). Ordet 'gröt' är släkt med 'gryta'. Under järnåldern uppträder grytor av järn, och vid periodens slut också grytor av täljsten. De var omvittnat mycket bättre att koka gröt i – den brändes inte vid. Från Birka finns flera fragment av täljstensgrytor (Arwidsson 1989:100–101). I Sigtuna museums fynddatabas finns en knapp handfull fragment med sakorden "käril" och "gryta".

Hur har de burits?

Skedar tycks ha varit personliga bruksföremål tillhörande den egna utrustningen. Har de burits synliga vid bältet, som under senare tid? Till exempel i en liten midjeväska? Har de ägts av både män och kvinnor? Jämförelser med bruket under medeltid–nyare tid i Sverige kan ge ledtrådar. Då bar man med sig sin egen kniv och sked till kalaset, eftersom det inte dukades med dem. Skeden bars i fickan eller väskan, togs fram vid måltider och lades tillbaka sedan man slickat den ren. Kvinnor bar gärna både kniv och sked i väskan. Skedarna kunde vara av trä, horn, tenn eller silver. Det fanns dopskedar och supskedar. Fästningsgåvor från fästmannen till fästmän kunde också utgöras av skedar (Troels-Lund 1934:11,160–163; 1936:155).

För liturgiskt bruk?

Skedarna var troligen statusföremål eller symboler. De kan ha varit förknippade med särskilda traditioner på liknande sätt som senare tiders dopskedar, som åtminstone in på 1960-talet var den vanligaste dopgåvan i Sverige.

Skall det återkommande motivet på ett antal skedblad föreställa ett kors (*fig. 2 & 3*)? Kan det i så fall ha haft en kristen innebörd? Sankt Andreaskorset är X-format, ett *crux decussata*, ett diagonalt kors. Öglekorset finns i olika varianter på två skedar från Svarta jorden i Birka, på nr 551 och 554, på 551 t.o.m. upprepat. Ett exempel med fyra 'öglor' från en koptisk textilmedaljong från 400–500-talet representerade väl en tidig kristendom (Holmqvist 1967:66, fig. 10). Ett liknande motiv, ett slags (öppet) flätbandskryss, på ett skedblad från Birka, nr 550 (*fig. 2*), är slående likt det från Sigtuna, kv. Trädgårdsmästaren 9–10 1988–90 f.nr 409, och det på en hornsked från Skåne. Holmqvist kallar korsset på Birkaskeden för ett "loop-cross", ett öglekors eller Sankt Hans-kors, ett ursprungligen östligt motiv känt från hängen av metall. Båda motiven kan ha setts som kristna symboler i Birka och Sigtuna (Holmqvist 1934:268–9, 272–273, fig. 7, 9,13; Zachrisson 1984:48, fig. 34). Det påminner också om ett 'ankarkors'. Men öglekors behöver inte vara kristna symboler – de finns även i de samiska offerplatsfynden och på bildvävnaderna från Osebergsgreven i Norge, som kan vara betydligt äldre än själva graven (gravkammaren av trä är daterad till år 834 e.Kr.; Vedeler 2019; Zachrisson 1984).

Skedarna i Sigtuna kan ha använts liturgiskt vid särskilda fester, som dop och bröllop. De kan ha varit ägda av präster. Det anses att det funnits prästbostäder i det

äldsta Sigtuna, på grund av alla sepulkralstenar. Skedarna från Sigtuna kommer från den äldsta, centrala delen av staden, inte från de första kyrkornas områden (Tesch 2016:125–131). Skedar hade också en roll i rysk-ortodox liturgi. Sverige var länge ett gränsland mellan ortodox och västlig kristendom (Arentzen 2016:47–48). Det tycks ha funnits två rysk-ortodoxa kyrkor i Sigtuna. Den större, S:t Nicolai kyrka, kan ha tillhört ett ryskt handelsfaktori. Därtill omtalas ”den lilla ryska kyrkan” (Björklund 2014:273,276–277).

Samtida skedar av trä

Hur har hornskedarna förhållit sig till de skedar av trä, som också påträffats i det äldsta Sigtuna? Det är frestande att tolka dem som fattigmans skedar, skurna efter förebilder i horn. Sex skedar av trä finns från kv. Trädgårdsmästaren 9–10. En sked har ett atypiskt skaft och enkla med svart målade bandflätor. Ett skedskaft, fynd nr 10540, har 900-talsornering (Söderberg 37/2017).

Ett träskaft med enkel flätbandsdekor, troligen till en sked eller slev, låg på golvet till ett hus från ca 1010–1030, mellan Gröna ladan och Stora gatan (Professorn 1 1999–2000 fnr 13001) (Söderberg 51/2020). Stadens övriga fynd av träskedar redovisas i katalog i slutet av artikeln.

Hornskedar från medeltid i Skandinavien, ca 1250–1500 e.Kr., och senare

Några medeltida skedar av horn med långa, plana, dekorerade skaft är kända. En från Sigtuna känns som en vidareutveckling av de tidigare (Granlund & af Ugglas 1943). En annan kommer från Eketorps borg på Öland (SHM 31597). Två flätbandsornade fragment från en samisk medeltida boplats vid Norrvik, Lycksele sn, Lappland, kan vara delar av två skedskaft (Zachrisson 1976: fig. 69:1,2).

Skedar hörde under medeltiden i Sverige till det matbestick som man förde med sig till en fest. De var tillverkade av ben, horn, trä eller metall som tenn, brons, silver. Några kan ha varit liturgiska skedar. Skedbladen är ofta stora – man kanske drack ur skeden då de är för stora för att ha stoppats i munnen (Tegnér 1985). I bondesamhället var skeden personlig och såg olika ut i olika landsändar. Skeden var privat, ofta märkt med initialer.

Från 1400-talet blev det vanligt med metallskedar som ätredskap i Nordeuropa. De hade kort skaft och runt blad. De kan ha utgjort en förebild för de samiska skedarna av horn (Fjellström 1962). Dessa är ofta dekorerade med sicksackmönster, flätband, öglekors, motiv från permiska och ryska metallhängen. De äldsta samiska hornskedarna kan vara från medeltid; de flesta är från 1600-talet. De har ett kort, relativt smalt skaft, och är i regel av renhorn. Det päronformade skedbladet anses utgöra ett säreget och självständigt samiskt element (Bertelsen 1989; Skandfer 1996:9–10, m.fl.).

Från samer i norra Sverige, tillbaka till 1700–1800-tal, finns olika uppgifter om den egna skeden och hur den förvarades – det kan spegla äldre tiders bruk. Kvinnor kunde ha en sked av ”rentjurshorn” eller silver, buren i en ”skedpung”, fäst vid en mässingsskiva vid bältet. Männen fäste småsaker direkt i bältet fram, som sked och tobak i en tennbroderad väska av skinn (Drake [1918]1979:189–190).

Så mycket arbete lades ned på tillverkningen av skedarna, att de bör ha haft ett symboliskt värde. Samtidigt är många av hornskedarna tydligt slitna – de har haft en praktisk funktion. Slitaget är störst nederst på bladet, till exempel uppkommet genom skrapning mot kokkärl; ingenting tyder på att skeden använts till annat än matlagning eller ätning – kanske till olika slags gröt eller soppa, plus till att röra med. Men bladen är ofta mycket grunda – en följd av materialet? – och inte bra att äta med (Skandfer 1996:73–75).

Till slut

Hornschedarna från det äldsta Sigtuna, hur skall vi se på dem? Det här är vad jag tror: De har varit dyrbara föremål, med ornament av särskild betydelse. De har ägts av eliten i staden, män, kvinnor och barn, och använts vid stora gästabud, vid särskilda högtider, i de förnämstas hem, för den särskilda festmaten: gröt. De mindre skedarna bars med till festerna, de större kan ha tillhört en stormans hushåll, för att servera gröten, och kanske för att röra i grötgrytorna. Således: gröt bör ha varit så långt från dagens billiga och nyttiga vardagsmat som man kan komma.

Referenser

- Ambrosiani, K. 1981. *Viking Age combs, comb making and comb makers in the light of finds from Birka and Ribe*. Stockholm Studies in archaeology 2. Stockholm.
- Arbman, H. 1940. *Birka I. Tafeln*. Stockholm.
- Arbman, H. 1943. *Birka I. Text*. Stockholm.

- Arentzen, Th. 2016. *Ortodoxa och österländska kyrkor i Sverige*. Nämnden för statligt stöd till trossamfund, SST:s skriftserie nr 5, 2 uppl. Stockholm.
- Arwidsson, G. 1989. Specksteinkettel. *Birka II:3. Systematische Analysen der Gräberfunde*. G. Arwidsson, G. (red). Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Stockholm.
- Bertelsen, R. 1989. Decorated spoons of reindeer antler in Norwegian urban and rural context. *Archaeology and the urban economy. Festschrift to Asbjörn E. Herteig*. Arkeologiske Skrifter, Historisk Museum, Univ. i Bergen, 5. Bergen.
- Björklund, A. 2014. *Det medeltida Sverige. 1. Uppland. 10. Håbo härad, Sigtuna stad*. Riksarkivet. Stockholm.
- Bäck, M. & Carlsson, M. 1994. *Kvarteret S:ta Gertrud 3. Stadsgårdar och gravar i Sigtuna ca 970–1100*. Riksantikvarieämbetet UV rapport 1994:60. Stockholm.
- Christoffersen, A. 1987. *Trondheim – en by i middelalderen*. Trondheim.
- Douglas, M. & Folin, C. 1978. *Kvarteret Humlegården, Sigtuna, Uppland. Stadsarkeologisk undersökning 1976*. RAÄ UV rapport 1978:29. Stockholm.
- Drake, S. [1918] 1979. *Västerbottenslapparna under förra hälften av 1800-talet*. (Lapparna och deras land. Skildringar och studier utg. av Hj. Lundbohm 7.) Umeå.
- Fernstål, L. (C.). 2004. *Delar av en grav och glimtar av en tid: Om yngre romersk järnålder, Tuna i Badelunda i Västmanland och personen i grav X*. Stockholms universitet. Stockholm.
- Festin, E., 1936. Brunflofyndet. Ett av Norrlands förnämligaste praktgravsfynd från äldre folkvandringstid. *Festschrift till Erik Modin på hans 75-årsdag*. Fornvårdaren VI. Östersund. pp. 80–87.
- Fjellström, Ph. 1962. *Lapskt silver: studier över en föremålsgrupp och dess ställning inom lapskt kulturliv*. (Skrifter utg. gm Landsmåls- och Folkminnesarkivet i Uppsala. Ser. C.)
- Graan, O. [1899]1983. Relation Eller En Fulkomblig Beskrifning om Lapparnas Vrsprung, så wähl som om heela dheras Lefwernes Förehållande. (Bidrag till kännedom om de svenska landsmälen och svenskt folkliv 17:2.) *Berättelser om samerna i 1600-talets Sverige*. Kungl. Skytteanska Samfundets handlingar 27. Faksimileutgåva. Umeå.
- Granlund, J. 1970. *Artikel Sked. Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid och vikingatid*. Band 15. Malmö.
- Granlund, J. & af Ugglas, C.R. 1943. *Skedasken av biskopsform*. Nordiska museets handlingar 19. Stockholm.
- Gräslund, A-S. 1984. Kreuzanhänger, Kruzifix und Reliquiar-Anhänger. *Birka II:1. Systematische Analysen der Gräberfunde*. Arwidsson, G. (red). KVHAA. Stockholm.
- Hed Jakobsson, A. et al, 2017. *I Sigtunas utkant – Götens mack*. Rapport från Arkeologikonsult 2017:2696. Upplands Väsby.
- Holmqvist, W. 1934. On the origin of the Lapp ribbon ornament. *Acta Archaeologica* 5.
- Holmqvist, W. 1967. Från Oxyrhynchos till Jokkmokk. Senantika och merovingiska traditioner i lapsk hornslojd. *Norrbottn/Sameslojd* 1967.
- Karlsson, J. 2016. *Spill – om djur, hantverk och nätverk i Mälardalen under vikingatid och medeltid*. Theses and papers in ostroarchaeology 8. Stockholms universitet. Stockholm.
- Lindeberg, I. 1989. Löffel. *Birka II:3. Systematische Analysen der Gräberfunde*. Arwidsson, G. (red). KVHAA. Stockholm.
- Lindqvist, S. 1929. *Undersökningen av Gröne hög*. Fornminnessällskapet Vikarvets årsbok. Göteborg.
- Lindqvist, S. 1936. *Uppsala högar och Ottarshögen*. KVHAA. Stockholm.
- Magnus, B. 2001. The enigmatic brooches. *Roman gold and the development of the early Germanic kingdoms*. Magnus, B. (red). KVHAA. Stockholm.
- Nordeide, S. W. 1989. "... De beste bønder i kjøpstæden...". En funktions- og aktivitetsanalyse basert på gjenstandsmaterialet. *Meddelelser nr. 20, Fortiden i Trondheim bygrunn: Folkebibliotekstomten*. Riksantikvaren, Utgravningskontoret for Trondheim.
- Nylén, E. och Schönback, B. Med bidrag av M. Nockert. 1994a. *Tuna i Badelunda. Guld – Kvinnor – Båtar*. I. Västerås kulturnämnds skriftserie 27. Västerås.

- Nylén, E. och Schönback, B. Med bidrag av E. Iregren och E. Nordahl. 1994b. *Tuna i Badelunda. Guld – Kvinnor – Båtar. II*. Västerås kulturnämnds skriftserie 30. Västerås.
- Pedersen, E. A. & Widgren, M. 1998. Mat och dryck under järnåldern. *Det svenska jordbrukets historia. Jordbrukets första femtusen år. Del 2. Järnålder, 500 f.Kr.–1000 e.Kr.* Myrdal, J. (red). Stockholm.
- Ramqvist, P. H. 1992. *Högom. The excavations 1949–1984. Högom part I. Archaeology and environment 13*. University of Umeå/Dep. of Archaeology, Riksantikvarieämbetet & University of Kiel/Dep. of Pre- and Protohistory. Umeå.
- Ros, J. 2009. *Stad och gård. Sigtuna under vikingatid och tidig medeltid*. Uppsala.
- Roslund, M. 2001. *Gäster i huset. Kulturell överföring mellan slaver och skandinaver 900 till 1300*. Vetenskapssocieteten i Lund. Lund.
- Selinge, K-G. 1977. Järnålderns bondekultur i Västernorrland. *Västernorrlands förhistoria*. Baudou, E. & Selinge, K-G. (red). Härnösand.
- Sjøvold, T. 1974. *The Iron Age Settlement of Arctic Norway 2. Late Iron Age*. Tromsø museums skrifter 10:2. Tromsø og Oslo.
- Skandfer, M. 1996. *Čoarverbasttet. Samiske hornskjeer fra middelalder til moderne tid*. Hovedfagsavhandling. Stencilserie B 47. Universitetet i Tromsø.
- Slomann, W. 1948. Medelpad og Jemtland i eldre jernalder. *Univ. i Bergen Årbok, hist.-ant. rekke nr 2*. Bergen.
- Solberg, O. 1909. *Eisenzeitfunde aus Ostfinmarken. Lappländische Studien*. Christiania.
- Sommarström, B. 1967. Den fyrkantiga solen. Om rutkors och rutträd på lapska trummor. *Norrbottnen*.
- Söderberg, A. 2015–2020. *Veckans föremål*. Sigtuna museums hemsida. <https://arkiv.sigtunamuseum.se/veckans-foremal/i-backspegel/> (2022 06 30)
- Sörling, E. 2018. *Fynden från "Svarta jorden" på Björkö från Hjalmar Stolpes undersökningar. Katalog*. Gräslund, A-S. Hedenstierna-Jonson, Ch. Lamm, J. P. & Edberg. R. (red). Aun 48. Uppsala.
- Taft, R. F. 1996. Byzantine Communion Spoons: A Review of the Evidence. *Dumbarton Oaks Papers* 50.
- Tegnér, G. 1985. Skedar. *Medeltidens ABC*. Statens Historiska Museum, Stockholm.
- Tesch, S. 2016. Sigtuna: Royal Site and Christian Town and the Regional Perspective, c. 980-1100. *New Aspects on Viking-age Urbanism c. AD 750–1100. Proceedings of the International Symposium at the Swedish History Museum, April 17–20th 2013*. Holmquist, L. Kaltring, S. & Hedenstierna-Jonson, C. (red). Stockholm.
- Troels-Lund, T. F. 1934. Mat och dryck, del 5. 1936. Trolovning, Del 9. *Dagligt liv i Norden på 1500-talet*. Utg. av Knud Fabricius. Stockholm.
- Vedeler, M. 2019. *Oseberg. De gåtfulle billedvevene*. Oslo.
- Ward, G. 1952. The Silver Spoons from Sutton Hoo. *Antiquity* 26.
- Wikström, A. (red.). 2008. *På väg mot Paradiset – arkeologisk undersökning i kvarteret Humlegården 3 i Sigtuna 2006*. MORR 33. Sigtuna.
- Wikström, A. 2010a. *Stora Gatan i Sigtuna, Up, 2002*. MORR 49. Sigtuna.
- Wikström, A. 2010b. *Kv Guldets 6, 1997 – stadsgårdar i utkanten av det tidigmedeltida Sigtuna*. MORR 47. Sigtuna.
- Wikström, A. (red.). 2011. *Fem Stadsgårdar. Arkeologiska undersökningar i kv. Trädgårdsmästaren 9 och 10 1988–90*. MORR 52. Sigtuna.
- Wikström, A., Söderberg, A. & Roslund, M. (red.). 2021. *Hos Herr Niklas och annat skrivkunnigt folk. Arkeologisk undersökning i kvarteret Professorn 1 i Sigtuna 1999–2000, Up Sigtuna 195:1*. MORR 63. Sigtuna.
- Zachrisson, I. 1976. *Lapps and Scandinavians. Archaeological Finds from Northern Sweden*. Early Norrland 10. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Stockholm.
- Zachrisson, I. 1984. *De samiska metalldepåerna år 1000–1350 i ljuset av fyndet från Mörtträsket, Lappland*. Archaeology and Environment 3. Umeå.
- Zachrisson, I. 2020. Samer i Sigtuna? Om flätbandsornamentik i äldre tid. *Situne Dei*.

Katalog, skedar från Sigtuna

Katalog, upprättad i samarbete med Anders Söderberg. Till den har jag lagt uppgifter om orneringen. Endast föremål ur den gamla katalogen (1911 till ca 1980) har prefixet SF (Sigtuna fornhem), därefter identifieras föremålen via plats (kvarter) och löpnummer.

Skedar av horn

Föremål av horn och ben från Sigtuna, med sakorden ”sked” eller ”spatel” i fynddatabasen.

Plats, undersökning	Fyndnr	Sakord	Beskrivning/Kontext	Datering	Daterings-/ bildreferens
Bokhandlare Brolins tomt	SHM 17510	Sked	Sked med flätbandsornerat skaft av avvikande utseende (senare?), och med oornrerat blad	.	Holmqvist 1967, fig. 2, nr 3 fr.v.
Guldet	SF 1273:c	Skedskaft?	Oornrerat? Med rygg/ås längs baksidan	-	-
Guldet 3 1997	142	Skedblad	Oornrerat skedblad, rektangulärt	1000-talets första hälft	Wikström 2010b:16
Handelsmannen 8–9 1935	SF 1562	Spatel	Stor, av horn med pånitat träskaft	-	-
Humlegården 10–11 1976	996 & 997	Skedskaft & skedblad	Ornerade	1000-tal	Douglas & Folin 1976:8
Humlegården 3 2006	1292	Skedskaft	Skedskaft, del av?	ca 1080–1030	Wikström 2008
Humlegården 3 2006	3505	Skedskaft	Skedskaft, del av?	ca 1060–1080	Wikström 2008
Koppardosan 2 1927	SF 1391:ä2	Sked	Liten, tvärställt skaft, oornrerat	-	-
Koppardosan 2 1941	SF 1652:x6	Skedblad	Utsvängt blad, ornerat med ”öglekors”	-	-
Malmen	SF 1950	Spatel	Något grönskimrande, lätt transparent, något melerad - valross? Mycket tunt ristad flätornamentik på bladet. Funnen i jord fraktad från centrala Sigtuna	-	-
Okänd fyndort	SF 1711:g	Skedskaft	Skedskaft. Enkelt kryssornerat skaft. Del av bladet bevarat	-	-
Okänd fyndort	SF 1706:p	Sked	Oornrerad sked, enkelt tillskuren, rektangulärt blad	-	-
Okänd fyndort	1885:2	Skedblad?	Runt skedblad (?) Fragment, ornament	-	-
Professorn 1 1999–2000	2120	Sked	Liten sked, rektangulärt blad. Kokhus F:Q, ruta e:2	ca 1280–1340	Wikström m.fl. 2021
Professorn 1 1999–2000	8510	Sked	Passage 2, ruta i:7	ca 1055–1075	Wikström m.fl. 2021
Professorn 1 1999–2000	8532	Skedblad	Rektangulärt. Utomhusyta, tomt II:3, ruta d:12	ca 1055–1075	Wikström m.fl. 2021
Professorn 1 1999–2000	14584	Skedskaft & skedblad	Flätbandsornerat skaft bladet med ”öglekors”. Utomhusyta, tomt II:1, ruta i:11	ca 1015–1030	Wikström m.fl. 2021 Söderberg 47/2018, överst i bild
Professorn 2 1995–1996	2444	Skedskaft	Flätbandsornerat	-	-
Professorn 2 1995–1996	3132	Sked	Grov bandfläta med en rad prickar på banden	-	Söderberg, v. 38/2018

Professorn 4 1996	3257	Sked/spatel	Kort ornerad, rektangulärt blad	-	-
Professorn 4 1996	3691	Skedblad	Litet, ornerat, ovalt	-	-
Professorn 4 1996	4682	Sked	Oornerat rektang. blad	-	-
Professorn 4 1996	5103	Spatel	Liten, med rektangulärt blad, skarp framkant, oornerad	-	-
Professorn 4 1996	5255	Sked	Nednött ornerad sked	-	Söderberg v. 38/2018
Professorn 4 1996	5256	Sked	Skedblad, ornerat med "öglekors"	-	-
S:ta Gertrud 3-4 1930	SF 1406:5a	Skedblad	Ornerat med "öglekors", omgjort till vävbricka	-	(Fig. 1, sid. 7)
S:ta Gertrud 3-4 1930	SF 1406:5o+p	Skedblad, del av skaft	Blad och del av ett skaft. Ornerade, bladet med "öglekors".	-	Holmqvist 1934, fig. 7.
S:ta Gertrud 3 1961	SF 1897:22	Sked	-	-	-
S:ta Gertrud 3 1984	SHM 32761:114	Sked	Med flätbandsornerat skaft med kopparinläggningar, från under lergolvet i hus A43	ca 1010-1040	Bäck & Carlsson 1994:67, fig. 52
Storgatan 18	SHM 18229:1	Sked	Flätbandsornerat skaft och blad (skadat) ornerat med "öglekors"	-	Holmqvist 1967, fig. 2, nr 2 fr.v.
Tryckaren 6 1928	SF 1671:p8	Sked	Stort blad, ovalt med spets framtill, rikt ornerat med flätband	-	-
Tryckaren	SHM 27883:28	Skedskaft	Med flätband	-	-
Trädgårdsmästaren 9-10 1988-90	409	Sked	Lik Birka 550?	Lösfynd	-
Trädgårdsmästaren 9-10 1988-90	1399	Skedblad	Runt, med "öglekors". Från kokhus, ruta i7:2	ca 1230-1260	Wikström 2011
Trädgårdsmästaren 9-10 1988-90	5472	Sked	Med avvikande skaftform, bandflätor. Hall, ruta l6:4	ca 1125-1175	Wikström 2011
Trädgårdsmästaren 9-10 1988-90	5585	Sked/spatel	Oornerad, triangulärt blad. Hall, ruta q7:3	ca 1175-1200	Wikström 2011
Trädgårdsmästaren 9-10 1988-90	10583	Skedskaft	Med bandfläta. Ekonomibygnader zon II, ruta e5:7	ca 1020-1050	Wikström 2011
Trädgårdsmästaren 9-10 1988-90	11134	Skedblad	Runt, med "öglekors". Kokhus eller utomhus vid kokhus, ruta e3:9	ca 1020-1050	Wikström 2011
Trädgårdsmästaren 9-10 1988-90	14812	Skedblad	Runt, med enkelt ristad ornamentik vid bladets bas. Samma hall som fnr 5585, ruta r7:3	ca 1175-1200	Wikström 2011
Trädgårdsmästaren 9-10 1988-90	20363	Spatel	Ornerad? Hall, eller utomhusmiljö vid hall, ruta l12:4	ca 1100-1125	Wikström 2011
Trädgårdsmästaren 9-10 1988-90	22331	Skedskaft	Flätbandsornerat	Lösfynd	Söderberg v. 47/2019 mitt på bilden
Trädgårdsmästaren 9-10 1988-90	22332	Skedblad	Runt, med "öglekors"	Lösfynd	-
Trädgårdsmästaren 9-10 1988-90	24725	Skedblad	Runt, med "öglekors". Utomhus, passage, vid ekonomibygnader i zon II, ruta b12:7	ca 1020-1050	Wikström 2011
Trädgårdsmästaren 9-10 1988-90	27197	Skedblad	Runt med "öglekors". I kokhus, ruta g1:5	ca 1050-1075	Wikström 2011
Urmakaren 1926	SF 1250:a	Sked	Med ornerat skaft och "fyrkantig sol" på bladet	-	Söderberg v. 47/2019, längst ner på bilden; jfr Sommarström 1967

Urmakaren 1 1990–1991	4620	Sked	Flätbandsornerat skaft, litet av det nerslitna bladet kvar. Ur gravfyllning	-	-
Urmakaren 1 1990–1991	4864	Sked	Ovalt blad med "öglekors", odaterat rensfynd,	-	-
Urmakaren 1 1990–1991	4870	Spatel	Spatel med kvadratisk blad, oorerad	ca 1050–1100	Datering av fas 4 enl Ros 2009:84

Skedar av trä

Föremål av trä från Sigtuna, med sakordet "sked" i fynddatabasen. Skedar med särskilt djupa blad och i förekommande fall med befintliga korta skaft har här klassificerats som "sked/kåsa".

Plats, undersökning	Fyndnr	Sakord	Beskrivning/Kontext	Datering	Daterings-/ bildreferens
Professorn 1 1999–2000	4479	Sked	Storlek och form som en modern tesked, oorerad. Utomhus, tomt I:1, ruta i:2	ca 1090–1105	Wikström m.fl. 2021
Professorn 1 1999–2000	9960	Skedblad	Registrerat under sakord "halvfabrikat", bladet ej urgröpt. Fähus D:A, ruta k:13	ca 1040–1055	Wikström m.fl. 2021
Professorn 1 1999–2000	10770	Sked	Enkelt tillskuren sked, oorerad, rektangulärt blad. Fähus D:A, ruta k:10	ca 1040–1055	Wikström m.fl. 2021
Professorn 1 1999–2000	10818	Skedblad?	Fragment, registrerat som "kärl". Passage 2, ruta c:8	ca 1040–1055	Wikström m.fl. 2021
Professorn 1 1999–2000	11116	Skedblad	Fragment. Utomhusyta, tomt I:1, ruta i:4	ca 1040–1055	Wikström m.fl. 2021
Professorn 1 1999–2000	11128	Sked/kåsa	Fragment av blad, oorerat. Fähus D:A, ruta i:9	ca 1040–1055	Wikström m.fl. 2021
Professorn 1 1999–2000	11834	Skedblad	Ovalt, oorerat. Utomhus, tomt I:1, ruta j:5	ca 1040–1055	Wikström m.fl. 2021
Professorn 1 1999–2000	11863	Sked/kåsa	Liten kåsa, kort knoppformat skaft. Tomt I:1, ruta j:5	ca 1040–1055	Wikström m.fl. 2021
Professorn 1 1999–2000	13001	Skedskaft	Skaft med enkel flätbandsdekor.. Hantverkshus B:N, ruta g:6	ca 1015–1030	Wikström m.fl. 2021 Söderberg 51/2020
Professorn 1 1999–2000	13200	Sked/kåsa	Fragment av blad. Utomhus, tomt I:2, ruta f:5	ca 1015–1030	Wikström m.fl. 2021
Professorn 1 1999–2000	13291	Sked/kåsa	Fragment av blad, förkolnat. Förråd el. bostadshus C:N, ruta g:16	ca 1030–1040	Wikström m.fl. 2021
Professorn 1 1999–2000	13567	Skedblad	Fragment, möjligen ovalt, oorerat. Flerfunktionshus B:Z, ruta k:19	ca 1015–1030	Wikström m.fl. 2021
Professorn 1 1999–2000	13614	Sked	Liten sked, rektangulärt blad, ryggås längs skaftets baksida. Hus B:J med oklar fuktion, ruta k:20	ca 1015–1030	Wikström m.fl. 2021
Professorn 1 1999–2000	13827	Skedblad	Oorerat.	Lösfynd	-

Professorn 1 1999–2000	13833	Skedblad?	Fragment, skedblad? Fähus D:A, ruta i:5	ca 1040–1055	Wikström m.fl. 2021
Professorn 1 1999–2000	13842	Skedblad	Fragment, oornerat. Flerfunktionshus Q, ruta j:19	ca 1000–1015	Wikström m.fl. 2021
Professorn 1 1999–2000	15047	Sked?	Mycket litet fragment, okonservat. Sked? Utomhus, tomt I:2, d:1	ca 1015–1030	Wikström m.fl. 2021
Professorn 1 1999–2000	16394	Skedblad	Fragment av runt blad. Utomhus, tomt I:1, ruta l:5	ca 1075–1090	Wikström m.fl. 2021
Professorn 1 1999–2000	16412	Sked/kåsa	Liten kåsa, fragment av blad. Bostadshus B:K, ruta g:20	ca 1015–1030	Wikström m.fl. 2021
Professorn 1 1999–2000	17071	Sked	Stor oornerad sked, rektangulärt blad. Passage 2, ruta i:7	ca 1015–1030	Wikström m.fl. 2021
Professorn 1 1999–2000	17089	Skedblad	Två enkelt tillskurna blad, oornerade Utomhus, tomt II:1, ruta h:15	ca 1015–1030	Wikström m.fl. 2021
Professorn 1 1999–2000	17143	Skedblad	Mycket litet rektangulärt blad, oornerat. Passage 2, ruta k:9	ca 1015–1030	Wikström m.fl. 2021
Professorn 1 1999–2000	18528	Sked/kåsa	Fragment av oornerat blad. Utomhus, tomt I:1, ruta i:1	ca 1075–1090	Wikström m.fl. 2021
Professorn 1 1999–2000	18547	Skedblad	Oornerat ovalt blad, fragment. Passage 2, c:9	ca 1040–1055	Wikström m.fl. 2021
S:ta Gertrud 3 1963	634	Sked	Stor, klumpigt tillskuren, friskt trä, sentida?	-	-
Stora gatan 2002	156	Skedblad	Fragment, form oidentifierbar	ca 1280–1300	Wikström 2010a:25f, 42f
Stora gatan 2002	169	Sked/kåsa	Fragment av blad	ca 1280–1300	Wikström 2010a:25f, 42f
Stora gatan 2002	184	Skedblad	Fragment, form oidentifierbar	ca 1280–1300	Wikström 2010a:25f, 42f
Trädgårdsmästaren 3 1929	SF 1659:18	Sked	Kort skaft, ovalt blad, enkelt, nästan naiv, ornering	-	Söderberg v. 52/2018
Trädgårdsmästaren 9–10 1988–90	8362	Sked/kåsa	Liten sked/kåsa, runt blad, förkolnat. Kokhus 48/52, ruta h:6	ca 1100–1125	Wikström 2011
Trädgårdsmästaren 9–10 1988–90	10251	Sked/spatel	Liten sked/spatel, rektangulärt blad. Hall 75/131, ruta i:7	ca 1050–1075	Wikström 2011
Trädgårdsmästaren 9–10 1988–90	10539	Skedskaft	Flätbandsornerat, med enkelt drakhuvud i änden. Hus 88/89, bostadshus med mitthärd, ruta a:6	ca 985–1000	Wikström 2011; Söderberg 7/2020
Trädgårdsmästaren 9–10 1988–90	10540	Sked	Sked med atypiskt skaft och enkla svartfärgade bandflätor, entrelac med cirkelsegment, fragment av blad. Hus 88/89, bostadshus med mitthärd, ruta a:6	ca 985–1000	Wikström 2011 Söderberg 37/2017
Trädgårdsmästaren 9–10 1988–90	17501	Sked/spatel	Liten sked/spatel, rektangulärt blad. I eller utanför hall 218, k:10	ca 1000–1020	Wikström 2011
Trädgårdsmästaren 9–10 1988–90	27199	Skedskaft	Fragment, förkolnat. Hall 388:2, ruta o: -1	ca 1020–1050	Wikström 2011

Summary. Antler spoons from Old Sigtuna.

Spoons seem to have been rare during the North European Iron Age, associated with men and women of the highest level in society. Some 20 spoons and spatulas of antler have been recovered from the Viking Age emporium of Birka on the island of Björkö in Lake Mälaren, while some 50 spoons have been recovered from the oldest layers of Sigtuna, from its foundation c. AD 980 until c. AD 1250. These are strikingly similar to the Birka finds. Most of the Sigtuna spoons come from the urban plots flanking Stora gatan, the elite area of the town, centering around the royal manor, and are mainly associated with the domestic buildings and reception halls to the rear of the plots. Spoons of wood also occurred in these contexts.

The majority of the Sigtuna spoons are fashioned in antler from cervids, mainly elk, and are richly decorated; the handiwork of specialists. Many contain a ribbon interlace pattern, some a looping cross motif. The ornament is emphasized by a blackish brown substance (pitch?) in the pattern grooves. The majority of the spoons come from 11th and 12th century contexts, and were made by itinerant artisans working for the plot owners in their dwellings. At the end of the 12th century the artisans became stationary, working in booths/stalls along Stora gatan. Spoons would have been used by the feasting elite, mainly for porridge, the food of feasts and the most ancient hot meal in Scandinavia. Spoons were personal possessions and were probably status symbols bearing social and possibly even liturgical inference.

This study of the spoons of antler from the oldest Sigtuna was made on the initiative of, and in collaboration with, Anders Söderberg, Sigtuna museum.